

Чачак

Социјална и здравствена заштита

Социјална заштита

Новчана давања и услуге у надлежности националног нивоа

У Србији је највећи део социјалне заштите у надлежности националног нивоа. Међу новчаним давањима најзначајнија су давања усмерена на сиромашне: новчана социјална помоћ (НСП) и дечији додатак (ДД), као и категоријска давања за помоћ и негу другог лица намењена старима и особама са инвалидитетом (додатак и увећани додатак). Од накнада из социјалног осигурања посебан значај имају пензије, које представљају важан извор дохотка домаћинства у Србији. И најраспрострањеније услуге социјалне заштите, услуге смештаја су у надлежности Републике. Кроз услуге процене и планирања, на права и услуге који се остварују по Закону о социјалној заштити потенцијалне кориснике упућују центри за социјални рад (ЦСР) на локалном нивоу који врше и улогу органа старатељства, а дечији додатак администрирају општинске односно градске службе локалних самоуправа.

Новчану социјалну помоћ је 2020. године примало 1.026 становника града Чачак. Обухват становништва програмом НСП је низак и износи свега 0,9% (Табела 1). Број и удео појединаца који су остваривали право на НСП се незнатно смањивао након 2015. године (Графикон 1).

Обухват становништва програмом НСП је вишеструко нижи од просека Србија-југ¹ (3,5%), што је и очекивано имајући у виду виши ниво развијености и виши економски стандард у Чачку који спада међу 20 ЈЛС чији је степен развијености изнад просека Републике.² И на републичком нивоу, као и на подручју Србија-југ последњих година присутан је тренд смањења броја и удела корисника (Графикон 1). Када се јединице локалне самоуправе (ЈЛС) на подручју Србија-југ поређају по висини обухвата од најмање до највеће вредности, ранг Чачка је између 10 и 11, од 99 места,³ што значи да спада међу десетак ЈЛС, са најмањим уделом корисника НСП.

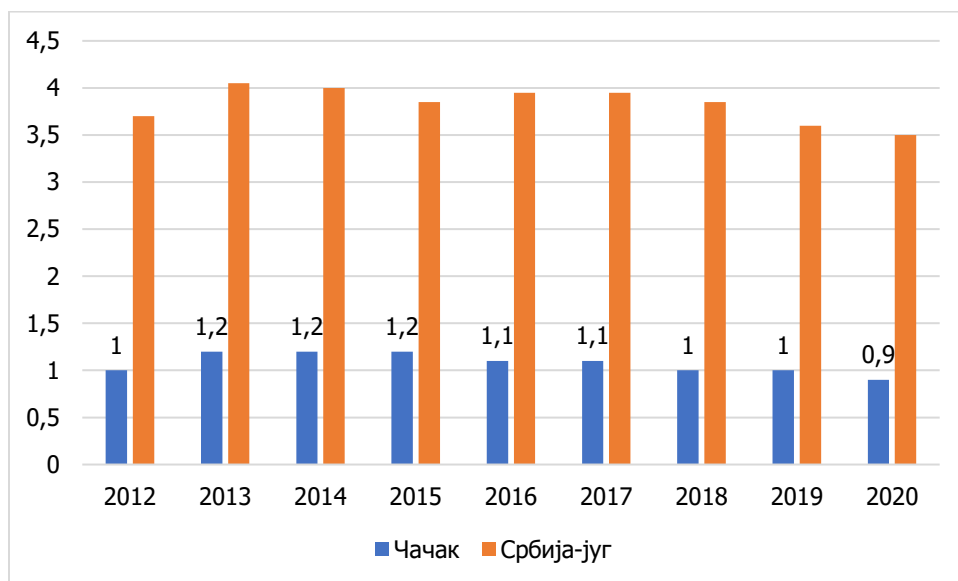
---

¹ Подручје Србија -југ обухвата Регион Шумадије и Западне Србије и Регион Јужне и Источне Србије.

² Према Уредби о утврђивању јединствене листе развијености региона и локалне самоуправе за 2014. годину. <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/2014/104/1>

³ Укупан број ЈЛС на подручју Србија-југ је 99.

Графикон 1: Удео корисника НСП у укупној популацији (у %), 2012-2020.

Извор: ДевИнфо база, Републички завод за статистику.

Крајем 2020. године, 3.810 деце и младих је примало дечији додаток, од којих је 823 остваривало право на увећане износе и по повољнијим условима. У последњој групи су деца са инвалидитетом и са сметњама у развоју, као и деца из једнородитељских и старатељских породица. Корисници дечијег додатка су деца и млади до 20 година. Током времена број корисника дечијег додатка се смањивао, што је општа тенденција у Србији. На овакво кретање је одлучујуће утицала промена броја корисника тзв. основног износа ДД. (Графикон 2).

Обухват деце и младих (0-19) програмом дечијег додатка у Чачку је низак, износио је 2020. године 18,1%. У поређењу са подручјем Србија-југ обухват деце и младих програмом дечијег додатка је значајно нижи, посебно у делу основног износа права (Табела 1). Према подацима ДевИнфо приближно шездесет ЈЛС на подручју Србија-југ бележи већи удео корисника ДД који остварују право на основни износ давања од града Чачак.

С обзиром на доходне критеријуме за остваривање права на ДД, овако низак обухват дечијим додатком указује на бољи материјални положај породица са децом у Чачку у односу на просек Србија-југ, иако разлике у обухвату по општинама и градовима не могу да се припишу само економским факторима.

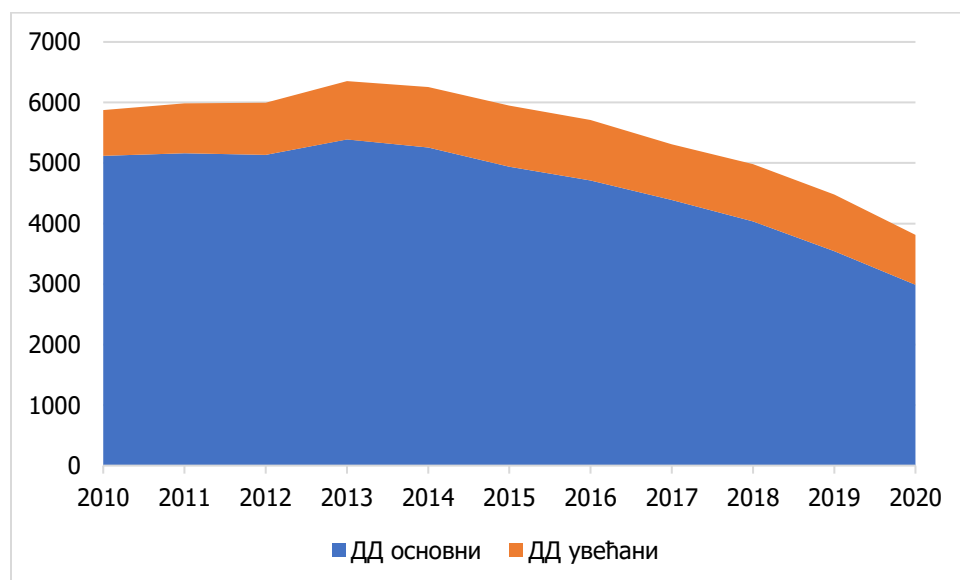
Обухват је најпре готово стагнирао, да би од 2015. године почео да се нешто брже смањује. Смањење обухвата корисника програма са увећаним износом је приметно тек 2020. године, који је још увек на вишем нивоу него 2010. године.

Табела 1. Обухват програмима за смањење сиромаштва у надлежности националног нивоа (НСП и ДД, у %), 2020.

	Чачак	Србија-југ
Удео корисника новчане социјалне помоћи у укупној популацији	0,9	3,5
Удео корисника ДД у популацији 0-19	18,1	23,3
<i>Удео корисника ДД (основни износ)</i>	<i>14,2</i>	<i>19,1</i>
<i>Удео корисника ДД (увећани износ)</i>	<i>3,9</i>	<i>4,2</i>

Извор: ДевИнфо база, Витална статистика Републички завод за статистику, калкулација аутора.
Напомена: Стање на дан 31.12.2020.

Графикон 2: Број корисника дечијег додатка, град Чачак, 2010-2020.

Извор: ДевИнфо база, Републички завод за статистику.

Бокс 1. Недостаци анализе обухвата програмом НСП и ДД на локалном нивоу

Удео корисника појединих програма социјалне помоћи који су усмерени на сиромашне у укупној популацији (или одговарајућој старосној групи) често се идентификује као показатељ социјалне заштите или се користи за креирање различитих индекса на локалном нивоу. Адекватнији показатељ би био обухват сиромашних - удео корисника ових програма у укупном броју сиромашних. Подаци о распрострањености сиромаштва који се за национални ниво оцењују уз помоћ анкета, нису, међутим, расположиви за локални ниво.

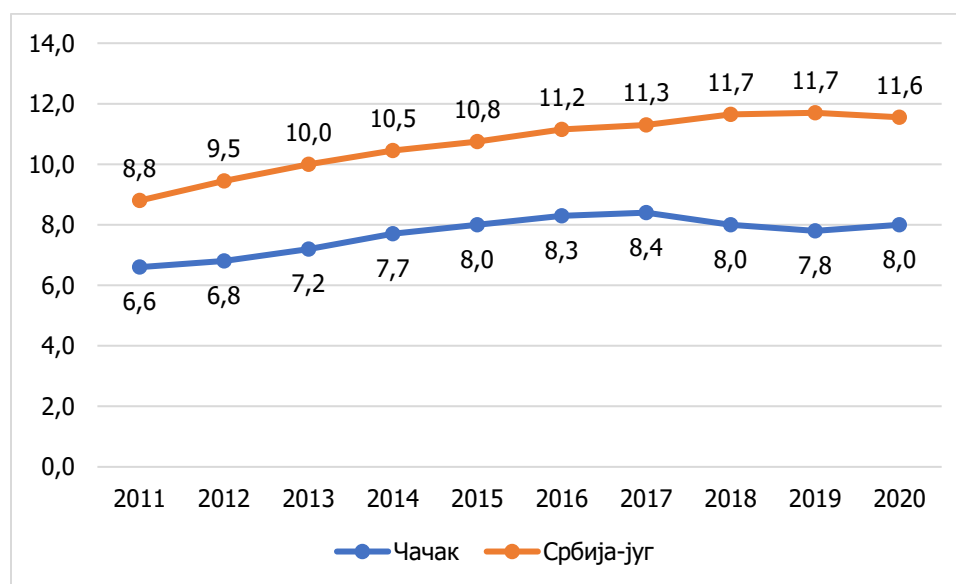
Капацитет за администрирање социјалне заштите у Чачку је неповољнији него у другим срединама на подручју Србија-југ, али је и оптерећеност центра за социјални рад је мања. Капацитети за администрирање социјалне и породичне заштите од стране Центра за социјални рад су неповољнији у односу на просек Србија-југ, с обзиром да је број становника на једног стручног радника већи у Чачку. С друге стране, оптерећеност Центра за социјални рад је мања, ако имамо у виду да је удео корисника социјалне заштите у укупној популацији мањи него на подручју Србија-југ. Током времена удео корисника у Чачку је благо растао, као и на подручју Србија-југ (Графикон 3). Овај податак међутим треба узети са резервом (Бокс 2).

Табела 2. Капацитет и оптерећеност Центра за социјални рад, 2020.

	Чачак	Србија-југ
Број становника на 1 стручног сарадника ЦСР	5.437	4.077
Удео корисника социјалне заштите у укупној популацији (%)	8,0	11,6

Извор: ДевИнфо база, Републички завода за статистику.

Графикон 3: Удео корисника социјалне заштите у укупној популацији (у %), 2011-2020.

Извор: ДевИнфо база, Републички завод за статистику.

Бокс 2. Удео корисника социјалне заштите у укупној популацији – индикатор циљева одрживог развоја

Удео корисника социјалне заштите у укупној популацији је дефинисан као индикатор за праћење циља 1.3 Применити одговарајуће националне системе социјалне заштите и мере за све, укључујући најугроженије, и до 2030. постићи довољно велики обухват сиромашних и рањивих.

Валидност овог индикатора је упитна имајући у виду да укупни број корисника социјалне заштите представља збир веома различитих права и услуга, те да тај збир ни у апсолутном ни у релативном изразу заправо нема аналитичку вредност, а самим тим је и је упоредивост током времена, али и између ЈЛС, проблематична. То се најбоље уочава у сфери услуга социјалне заштите. Просто сабирање броја корисника разнородних услуга с различитим садржајем, програмима и моделима пружања не обезбеђује валидне информације.

Покривеност старих пензијама је према проценама на високом нивоу. Подаци о броју пензионера по годинама живота по јединицама локалних самоуправа нису доступни. Према подацима ПИО у Чачку је 2020. године пријављено 27.742 пензионера, док је према проценама РЗС 24.398 лица старо 65 и више година, па се може проценити да је покривеност старих пензијама висока, иако је свакако један број пензионера млађи од 65 година (један број млађих корисника породичне и инвалидске пензије, корисници старосне пензије који су се пензионисали пре старосне границе и још нису напунили 65 година сл.). Покривеност старих пензијама у Чачку је на нивоу просека Србија-југ (Табела 3).

Просечна пензија у Чачку је виша од просечне пензије на подручју Србија-југ.

Табела 3. Просечна пензија и однос броја пензионера и становништва 65+, 2020.

	Чачак	Србија-југ
Просечна пензија (РСД)	26.077	23.569
Однос пензионера и становништва 65+ (%)	113,7%	113,0%

Извор: ПИО фонд и Републички завод за статистику.

Додатак за помоћ и негу примало је 269 становника Чачака, а увећани додатак 532 (Табела 4). Последњих година број корисника додатка је готово стагнирао, док се број корисника увећаног додатка благо повећавао.

Обухват становништва додатком за помоћ и негу и увећаног додатка је приближно на нивоу просека Србија-југ. Обухват додатком за помоћ и негу се не разликује значајније у односу на просек Србија-југ ни за поједине старосне групе (Табела 4). Треба међутим имати у виду и да један део становника право на помоћ и негу остварује преко ПИО фонда, те да је за адекватно поређење потребно да се имају у виду и ти подаци (Бокс 3).

Табела 4. Корисници додатка за помоћ и негу и увећаног додатка за помоћ и негу, 2020.

	Чачак		Србија-југ
	број	удео	(удео)
Основни додатак за помоћ и негу	269	0,3	0,3
<i>0-17</i>	<i>70</i>	<i>0,4</i>	<i>0,4</i>
<i>18-64</i>	<i>96</i>	<i>0,1</i>	<i>0,2</i>
<i>65+</i>	<i>103</i>	<i>0,4</i>	<i>0,4</i>
Увећани додатак за помоћ и негу	532	0,5	0,5

Извор: ДевИнфо база, Републички завод за статистику.

Бокс 3. Недостаци анализе обухвата програмом додатка и увећаног додатка за помоћ и негу на локалном нивоу

За добијање потпуне слике о обухвату рањивих група којима је неопходна помоћ другог лица ради обављања свакодневних активности неопходно је да се прикупе и подаци о накнади за помоћ и негу на коју имају право осигурана лица и пензионери. У ДевИнфо бази података ови подаци нису доступни. У Републици Србији је број корисника накнаде чак нешто већи од збира корисника додатка и увећаног додатка за помоћ и негу.

На смештају је 25 деце из Чачка, од којих је највећи број у хранитељским породицама (92%). Удео деце на смештају је значајно испод просека Србија-југ, укључујући и удео деце у резиденцијалним институцијама. У резиденцијалним институцијама је 2020. године ипак двоје деце и то са сметњама и развоју и са инвалидитетом.

Табела 5. Услуге смештаја у надлежности националног нивоа, 2020.

	Чачак		Србија-југ
	број	стопа	(стопа)
Деца која користе услуге смештаја (‰)	25	1,3	4,8
<i>Деца у резиденцијалним институцијама (‰)</i>	<i>2</i>	<i>0,1</i>	<i>0,3</i>
<i>Деца у хранитељским породицама (‰)</i>	<i>23</i>	<i>1,2</i>	<i>4,4</i>
Корисници државних домова за старе (%)	20	0,1	0,3

Извор: ДевИнфо база, Републички завод за статистику.

Напомена: Стопа је на 1.000 деце.

Свега 20 старих је смештено у државним домовима, а одговарајући удео је нижи од просека Србија-југ. Током времена број и удео старих у домовима је углавном

стагнирао. С обзиром на снажан пораст броја корисника приватних домова у Србији, сагледавање само броја корисника у државним домовима постаје све мање релевантно.⁴

Социјална заштита у мандату локалних самоуправа

Мандат и буџетски расходи града за социјалну заштиту

У области социјалне заштите поред националног нивоа и јединице локалне самоуправе обезбеђују поједине услуге и додељују различите врсте новчаних давања и помоћ у натури.

Међу **услугама социјалне заштите у надлежности ЈЛС су:**

- **Дневне услуге у заједници** - дневни боравак, помоћ у кући, лични пратилац детета и свратиште
- **Услуге подршке за самостални живот** - персонална асистенција, становање уз подршку за младе који напуштају систем социјалне заштите и становање уз подршку за особе с инвалидитетом у ЈЛС које су према степену развијености изнад републичког просека
- **Услуге смештаја** - смештај у прихватилиште (за жртве насиља, жртве трговине људима) и предах смештај
- **Саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге.**

Међу социјалним давањима у надлежности ЈЛС је једнократна помоћ која се додељује у случају изненадног или тренутног стања социјалне потребе или евентуално при упућивању корисника на услугу смештаја. Општине и градови обезбеђују и друге врсте помоћи (народне кухиње, субвенције, и др.). ЈЛС пружају и материјалну подршку породицама са децом која се често додељује са циљем подстицања рађања (давања приликом рођења детета, помоћ незапосленим породиљама, давања родитељима близанаца и сл.).

Локалне самоуправе финансирају и плате запослених у ЦСР који се старају о правима у надлежности локалног нивоа.

Према подацима СКГО расходи за социјалну заштиту 2020. године у Чачку су износили приближно 297,5 милиона РСД. Удео расхода за социјалну заштиту у градском буџету је 7,9%. У 2019. години одговарајући удео је био на приближно истом нивоу и значајније је изнад просека издвајања за социјалну заштиту јединица локалне самоуправе у Србији који је према проценама износио између 5 и 6%.

Чачак нема стратегију социјалне заштите. Од релевантних стратешких локалних докумената актуелни су Акциони план за популациону политику за период 2020-2023. и

---

⁴ Капацитети приватних домова за старе готово су се изједначили да са онима у јавном сектору. У 240 приватних домова је 2020. године било смештено приближно 6.270 корисника старијих од 65 година, док је у јавном сектору у домовима за старе било приближно 5.900 корисника (65+), а у домовима за лица са тешкоћама 664 корисника. Републички завод за социјалну заштиту (2021). *Извештај о раду установа социјалне заштите за смештај одраслих и старијих корисника за 2020. годину*, Београд.

Акциони план социјалног укључивања Рома и Ромкиња за период 2018. – 2025., који нема посебно издвојене мере из области социјалне заштите.

Услуге социјалне заштите у надлежности локалних самоуправа

Обим интервенције у области услуга социјалне заштите у надлежности ЈЛС у Чачку је релативно висок. У 2018. години удео укупних расхода за локалне услуге у буџету ЈЛС од 2,57% је двоструко веће вредности од просека Србија-југ (1,26%).⁵ Укупни расходи за локалне услуге су износили 91,5 милиона РСД, а расходи по становнику 824 РСД, значајно изнад просека Србија-југ (500 РСД).⁶ Када се вредности индикатора поређају од најниже ка највишој, ранг града Чачка према расходима по становнику је 90, а према уделу расхода у градском буџету је 91 од 99 ЈЛС на подручју Србија-југ. Расходи за услуге социјалне заштите у надлежности ЈЛС су највећим делом финансирани из градског буџета (95%). Преостала средстава су из приватних извора, партиципације корисника и локалних донација (5%).⁷

По подацима из 2015. године за Чачак,⁸ укупни расходи за услуге из локалног буџета су били 39 милиона РСД, са готово дупло мањим уделом (1,34%) него у 2018. Тада је забележена и двоструко мања вредност индикатора расхода по становнику (342 РСД).

Бокс 4: Индикатори обима и величине програма

Индикатори величине програма су број корисника и еквивалентан број корисника. Еквивалентан број корисника се рачуна на основу претпоставке о једнаком интензитету пружања услуге свим корисницима у свим ЈЛС, по моделу пет дана недељно 2 сата дневно током 12 месеци у континуитету. Тако се, на пример, стваран број корисника у датој ЈЛС умањује два пута ако се услуга пружа током целе године, пет дана недељно, али само 1 сат дневно. Такође се стваран број корисника умањује два пута ако се услуга пружа 2 сата дневно сваког радног дана, али се пружа само током 6 месеци.

Индикатори обима интервенције су расходи за услуге социјалне заштите у мандату ЈЛС, расходи по становнику и удео расхода за услуге социјалне заштите у мандату ЈЛС у локалном буџету.

У 2018. години у Чачку су се обезбеђивале следеће услуге: помоћ у кући за старије, лични пратилац детета, дневни боравак за децу са сметњама, персонална асистенција и прихватилиште за одрасле и старије.

⁵ Сви подаци о услугама социјалне заштите у мандату ЈЛС су на основу истраживања Матковић и Страњаковић (2020). *Мапирање услуга социјалне заштите и материјалне подршке у надлежности ЈЛС у Републици Србији* Београд: Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије.

⁶ Као и за индикатор удео расхода за услуге у буџету ЈЛС, просек је непондерисан и не укључује ЈЛС које немају расходе за услуге

⁷ Само за услугу помоћ у кући

⁸ Подаци о услугама социјалне заштите у мандату ЈЛС 2015. године, на основу истраживања Матковић и Страњаковић (2016). *Мапирање услуга социјалне заштите у надлежности ЈЛС*. Београд: Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије.

Доступност најраспрострањеније услуге социјалне заштите, **помоћ у кући** за старе је значајније нижа у односу на просек подручја Србија-југ. Услуга се у 2018. години обезбеђује за укупно 86 корисника од којих је 94% старих 65 и више година. Корисници су већински из градске средине и женског пола (удео по 85%). Услуга је обезбеђивана свих 12 месеци током 2018. и то 10 сати недељно просечно по кориснику. Доступност услуге према општој стопи обухвата (ОСО) је 5 пута нижа од просека Србија-југ (0,40% и 2,17%, респективно). Према другом индикатору, хипотетичкој стопи обухвата (ХСО) на основу еквивалентног броја корисника, доступност је скоро двоструко нижа (0,40% и 0,97%, респективно) (Табела 6).⁹ Оба индикатора доступности су на истом нивоу у 2018. години, што указује на стабилну дневну подршку кориснику 2 сата просечно током целе године. Укупни расходи за услугу су износили 24 милиона РСД, који су финансирани 95% из локалног буџета, а 5% из средстава прикупљених од партиципације корисника и локалних донација.

Јединични трошак, индикатор учинка ефикасности услуге у 2018. години је износио 531 РСД, сврставајући Чачак на 74. место од 99 ЈЛС на подручју Србија-југ, када се вредности поређају од најниже до највише. У односу на просек Србија-југ од 349 РСД, у Чачку је ефикасност услуге доста неповољнија (Табела 6).

Бокс 5. Индикатор учинка – доступност и ефикасност

Доступност се мери преко стопе обухвата, стављањем у однос броја корисника услуге и популације одговарајуће старости. Општа стопа обухвата се рачуна на основу стварног броја корисника, а хипотетичка стопа обухвата на основу еквивалентног броја корисника.

Индикатор ефикасности је јединични трошак. Јединични трошак - трошак по кориснику за сат пружене услуге - представља однос укупних годишњих текућих расхода и укупног броја сати годишњег пружања услуге свим корисницима у једној локалној самоуправи.

Доступност услуге према оба индикатора је боља у 2018. години у односу на 2015., али не и ефикасност која била вишеструко боља у 2015. (Табела 6).

Табела 6. Индикатори учинка за услугу помоћ у кући, у 2015. и 2018.

	Чачак			Србија-југ		
	Доступност		Ефикасност	Доступност		Ефикасност
	ОСО (%)	ХСО (%)	ЈТУ (РСД)	ОСО (%)	ХСО (%)	ЈТУ (РСД)
2015	0,32	0,19	163	1,89	0,74	258
2018	0,40	0,40	531	2,17	0,97	349

Извор: „Мапирање услуга социјалне заштите и материјалне подршке у надлежности ЈЛС у Републици Србији” (2020), Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије.

Напомена: ОСО – општа стопа обухвата; ХСО – хипотетичка стопа обухвата; ЈТУ – јединични трошак услуге.

⁹ Дефиницију индикатора видети у Боксу 5, а дефиницију еквивалентног броја корисника у Боксу 4.

Просек Србија-југ је непондерисан

Пружалац услуге у 2018. је из приватног профитног сектора, са обезбеђеном лиценцом за ову делатност. То је можда и један од разлога неповољније ефикасности 2018. у односу на 2015. годину, када је услугу пружао (нелиценцирани) пружалац из јавног сектора.

Услугу **лични пратилац детета** у 2018. години у Чачку је користило просечно месечно 52 корисника до 18 година, углавном са градског подручја (73%) и претежно мушког пола (71%). Услуга је пружана током целе године, 8 сати дневно пет дана у недељи. Доступност услуге, изражена општом стопом обухвата (ОСО) је износила 0,25% (удео корисника 0-17 у одговарајућем делу опште популације), нешто изнад просека Србија-југ (0,21%). Хипотетичка стопа обухвата (ХСО) на основу еквивалентног броја корисника од 0,25% дупло је виша од просека Србија-југ (0,12%) (Табела 7). Једнака вредност оба индикатора доступности указује на стабилност у пружању услуге кориснику пуно радно време током целе године. Укупни расходи за ову услугу су износили 12 милиона РСД и у потпуности су финансирани из локалног буџета.

Јединични трошак, индикатор учинка за ефикасност услуге је износио 110 РСД и значајно је повољнији од просека Србија-југ (272 РСД) (Табела 7).¹⁰

Табела 7. Индикатори учинка за услугу лични пратилац детета у 2018.

	Чачак			Србија-југ		
	Доступност		Ефикасност	Доступност		Ефикасност
	ОСО (%)	ХСО (%)	ЈТУ (РСД)	ОСО (%)	ХСО (%)	ЈТУ (РСД)
2018	0,25	0,25	110	0,21	0,12	272

Извор: „Мапирање услуга социјалне заштите и материјалне подршке у надлежности ЈЛС у Републици Србији”, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије.

Напомена: ОСО – општа стопа обухвата; ХСО – хипотетичка стопа обухвата; ЈТУ – јединични трошак услуге.

Просек Србија-југ је непондерисан

Пружалац услуге у 2018. години је организација цивилног друштва са обезбеђеном лиценцом за обављање ове делатности. Услуга се обезбеђивала и у 2015. години за 22 корисника, за коју пружалац, тада из јавног сектора, није имао лиценцу.

Дневни боравак намењен деци и младима са сметњама у развоју је у 2018. години обезбеђиван за 18 корисника (0-25) просечно месечно. Додатно услугу је користило и 53 особа са инвалидитетом, старијих од 25 година. Услуга се пружала свих 12 месеци, а радно време боравка је 12 сати дневно.¹¹ Деца и млади корисници боравка су по полу и подручју на коме живе (урбано-рурално) изједначени. Општа стопа обухвата (ОСО) за ову старосну групу је износила 0,06%¹² у 2018. години и неповољнија је од просека Србија-југ (0,16%).

¹⁰ Дефиницију индикатора видети у Боксу 5, а дефиницију еквивалентног броја корисника у Боксу 4.

¹¹ Просечно радно време дневног боравка на подручју Србија-југ је 8 сати дневно.

¹² Удео корисника (0-25) у укупној популацији до 26 година

И хипотетичка стопа обухвата (ХСО) на основу еквивалентног броја корисника је неповољнија у односу на просек Србија-југ (0,09% и 0,14%, респективно) (Табела 8).¹³ ХСО је нешто виши у односу на ОСО у Чачку јер се услуга пружа континуирано током целе године, са радним временом нешто вишим од просечног на подручју Србија-југ. Укупни расходи за 71 корисника су износили 43,6 милиона РСД и у целости су финансирани из локалног буџета, што утиче и на одрживост услуге.

Јединични трошак, индикатор учинка за ефикасност услуге од 336 РСД, неповољнији је просечне вредности подручја Србија-југ (201 РСД) (Табела 8).

Табела 8. Индикатори учинка за услугу дневни боравак за децу, у 2015. и 2018.

	Чачак			Србија-југ		
	Доступност		Ефикасност	Доступност		Ефикасност
	ОСО (%)	ХСО (%)	ЈТУ (РСД)	ОСО (%)	ХСО (%)	ЈТУ (РСД)
2015	0,15	0,21	125	0,19	0,17	144
2018	0,06	0,09	336	0,16	0,14	201

Извор: „Мапирање услуга социјалне заштите и материјалне подршке у надлежности ЈЛС у Републици Србији” (2020), Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије.

Напомена: ОСО – општа стопа обухвата; ХСО – хипотетичка стопа обухвата; ЈТУ – јединични трошак услуге. Просек Србија-југ је непондерисан

Доступност и ефикасност услуге су биле боље у 2015. у поређењу са 2018. годином.

Услугу је у 2018. години пружао пружалац из јавног сектора са обезбеђеном лиценцом за ову делатност.

Услуга персоналне асистенције у Чачку се обезбеђује за 16 корисника (26-64) просечно месечно свих 12 месеци у 2018. години. Корисници су претежно женског пола и из урбане средине (69% и 75%, респективно). Укупни расходи за услугу су износили 8,6 милиона РСД и финансирани су 99% из локалног буџета и 1% из средстава прикупљених кроз партиципацију корисника. Услугу је пружала организација цивилног друштва, лиценцирани пружалац услуге. И у 2015. години је услуга пружана за 18 корисника просечно месечно; пружаоци су биле 2 организације цивилног друштва, које тада нису поседовале лиценцу.

Прихватилиште за одрасле и старије је обезбеђивало подршку за 6 корисника (26-79) просечно месечно, заступљених подједнако (50%) и по полу и по подручју са кога долазе (урбано-рурално). Услуга је пружана свих 12 месеци. Укупни расходи за услугу су износили 3,7 милиона РСД и у потпуности су финансирани из локалног буџета. Пружалац услуге је из јавног сектора без обезбеђене лиценце за ову делатност. Услуга је пружана и у 2015. години.

¹³ Дефиницију индикатора доступности видети у Боксу 5, а дефиницију еквивалентног броја корисника у Боксу 4.

Материјална подршка у надлежности локалне самоуправе

Укупни расходи за материјалну подршку у надлежности ЈЛС у Чачку у 2018. години износили су приближно 81,5 милиона РСД, односно приближно 739 РСД по становнику.¹⁴ Од укупног буџета издвојено је 2,3% за ове намене. Када се вредности поређају од најниже ка највишој, ранг Чачка према ова два индикатора је 51 (расходи по становнику), односно 54 (удео расхода) у односу на 99 ЈЛС на подручју Србија-југ. Вредност првог индикатора је испод нивоа непондерисаног просека Србија-југ, а вредност другог је једнака просеку (902 РСД и 2,3%, респективно). Претежни део укупне материјалне подршке је у виду новчаних давања (63,3%) (Табела 9).

Мање од половине материјалне подршке (31,7 милиона РСД, односно 38,9%) у Чачку додељивана је уз проверу материјалног стања 2018. године. Управо ова давања су посебно релевантна за смањење сиромаштва на локалном нивоу. Овај удео је знатно испод просека Србија-југ, који је износио 57,5%.

Новчана помоћ за незапослене породиље 2020. године достиже 40% укупне материјалне подршке.

Табела 9. Расходи за материјалну подршку у надлежности ЈЛС, град Чачак, 2018.

Новчана давања	51.580.100
Једнократна новчана помоћ (ЈНП)	1.950.000
Једнократна новчана накнада за новорођенчад	14.000.000
Новчана помоћ породици за четврто и свако наредно дете	750.000
Новчана помоћ за незапослене породиље	33.000.000
Увећана једнократна новчана помоћ	1.880.100
Давања у натури	15.977.481
Ауто седишта за бебе	2.000.000
Хигијенски пакет	1.100.000
Новогодишњи пакетићи	500.100
Новогодишњи пакетићи за социјално угрожену децу	100.000
Одећа, обућа, огрев, уџбеници	583.700
Огревно дрво	8.216.000
Опрема при смештају	183.410
Прехрамбени пакет	1.105.068

¹⁴ Сви подаци о материјалној подршци у мандату ЈЛС су на основу истраживања Матковић Г., Страњаковић М. (2020), „Мапирање услуга социјалне заштите и материјалне подршке у надлежности ЈЛС у Републици Србији” Београд: Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије.

Трошкови превоза деце основна школа	1.850.100
Трошкови сахране	339.103
Народна кухиња	13.900.000

Извор: „Мапирање услуга социјалне заштите и материјалне подршке у надлежности ЈЛС у Републици Србији”,
Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије.

Бокс 6. Величина програма и обухват

Праћење фактичког броја корисника различитих врста материјалне подршке на локалном нивоу не обезбеђује адекватне информације, пошто није у питању основно право које се додељује у свим ЈЛС по једнаким критеријумима. У зависности од локалне политике и тренутних околности, поједине ЈЛС могу да додељују велике износе материјалне подршке малом броју корисника, а поједине веома мале, безначајне суме великом броју угрожених. Да би се обезбедила упоредивост, потребно је да се израчуна колико би свака ЈЛС имала корисника у хипотетичкој ситуацији када би сваки корисник на годишњем нивоу добио једнаку суму помоћи у висини једне нето просечне зараде. Тај и еквивалентни (хипотетички) број корисника је индикатор величине програма у појединим општинама и градовима:

- ЕКПЗ = укупна годишња сума давања у датој ЈЛС/ПЗ
- ЕКПЗ – еквивалентан (хипотетички) број корисника помоћи у висини једне нето просечне зараде
- ПЗ – просечна месечна зарада по запосленом без пореза и доприноса у РС
- Обухват, хипотетичка општа стопа обухвата, као индикатор учинка представља однос између ЕКПЗ и укупног броја домаћинстава у датој ЈЛС.

Хипотетичка општа стопа обухвата материјалном подршком у Чачку је износила 4,3% 2018. године и нешто је испод нивоа непондерисаног просека за подручје Србија-југ (5,3%). Према овом индикатору ранг ЈЛС је 49.

Социјална заштита на локалном нивоу: резиме и препоруке

Сprovedена анализа показује да је удео расхода за социјалну заштиту (према функционалној класификацији) из локалног буџета у Чачку приметно изнад просека издвајања ЈЛС у Србији, а налази мапирања индицирају да је обим интервенције у области услуга социјалне заштите знатно изнад просека Србија-југ, док је у домену материјалне подршке у надлежности ЈЛС на нивоу просека. Материјална подршке је мањим делом усмерена на сиромашне. У односу на 2015. годину обим интервенције у области услуга социјалне заштите је знатно повећан.

Према подацима 2018. године, од услуга социјалне заштите у надлежности ЈЛС у Чачку се обезбеђивала помоћ у кући за старе, лични пратилац детета, дневни боравак за децу с сметњама, персонална асистенција и прихватилиште за одрасле и старије.

Доступност услуге помоћ у кући је мала, значајно испод просека Србија-југ, а и ефикасност је неповољнија. Услугом лични пратилац детета обухваћен је нешто већи удео деце са сметњама у развоју од просека за подручје, и по знатно повољнијем јединичном трошку. Обухват деце са сметњама у развоју услугом дневног боравка је мањи у односу на просек Србија-југ, према оба индикатора. Знатан број корисника услуге су и одрасле особе са инвалидитетом. Град Чачак спада у ретке ЈЛС које обезбеђују и услугу персоналног асистента и прихватилишта за одрасле и старије. Посебно треба да се истакне и да се у Чачку услуге махом пружају током целе године у континуитету, што у Србији често није случај. Пружалац услуге прихватилиште 2018. године још увек није обезбедио лиценцу. У односу на 2015. годину, повећана је доступност услуге помоћ у кући и лични пратилац детета.

У области заштите деце изразито доминира хранитељски смештај, што је посебно позитивна одлика система. Ипак, двоје деце са сметњама у развоју је и даље у институцијама. У том контексту потребно је да се уложе додатни напори и на локалном нивоу ради подршке биолошким породицама, како би се спречило измештање деце.

На основу расположивих података, махом из 2018. године, у наредном периоду би у области социјалне заштите у делу у коме је за њу надлежна локална самоуправа, нагласак требао да буде на унапређењу доступности и ефикасности успостављених услуга, посебно помоћи у кући, која треба да се шири и на сеоско становништво. Услуга дневни боравак за одрасле особе са инвалидитетом треба да се пружа изван дневног боравка за децу и младе с сметњама у развоју. Сви пружаоци услуга би требало да поседују лиценце, с обзиром да то представља гаранцију минималног квалитета.

Судећи према стратешким документима у наредном периоду је приоритетно развијање мреже услуга за помоћ родитељима деце и младих са сметњама у развоју (дневни боравци са могућношћу краткотрајног смештаја, превоз до предшколских установа, односно школе и сл.) и успостављање саветовалишта за брак и породицу, укључујући и саветовалиште за родитеље. Стратегија одрживог развоја из 2011. године утврдила је и потребе за услугама становање уз подршку за младе који напуштају систем социјалне заштите, дневног центра за децу и младе са поремећајима у понашању и дневног боравка за старе.

Посебно је важно питање одговарајућих улагања и обезбеђења довољног броја стручних радника у центру за социјални рад, с обзиром на обим и величину интервенције у области услуга социјалне заштите у мандату ЈЛС.

Имајући у виду низак обухват програмом НСП и дечији додатак, додатни напор локалне самоуправе требао би да буде усмерен на ширење информација, па и на помоћ угроженим лицима да остваре ова права која се финансирају са националног нивоа.

С обзиром на изузетно повећане износе родитељског додатка након доношења новог Закона о финансијској подршци породицама са децом, посебно за децу вишег реда рођења, треба преиспитати материјална давања на локалном нивоу која се додељују са овом

наменом, посебно новчану помоћ за незапослене породиље чији је удео у укупној материјалној подршци врло висок. У оквиру материјалне подршке требало би размотрити могућности за повећање давања сиромашнима. У Локалном акционом плану за социјално укључивање Рома и Ромкиња предвиђају се различите врсте материјалне подршке које би омогућиле повећање обухвата деце образовањем као што су додела бесплатних радних листова и школског прибора, бесплатна ужина и превоз.

Најзад, израда/усвајање стратешких докумената и планова у области социјалне заштите би свакако омогућила свеобухватније сагледавање проблема, утврђивање приоритета и праћење напретка.

Здравствена заштита

Здравствена заштита у Србији је претежно у надлежности националног нивоа, поготово од доношења новог Закона о здравственој заштити 2019. године, када и оснивачка права за установе примарне здравствене заштите прелазе са јединица локалне самоуправе на Републику, односно аутономну покрајину. Према новим законским решењима јединице локалне самоуправе остају оснивачи само апотекарских установа на својој територији.

Друштвена брига за здравље на нивоу ЈЛС између осталог подразумева праћење здравственог стања становништва и рада система здравствене заштите, као и стварање услова за приступачност и уједначеност коришћења примарне здравствене заштите. Важан део друштвене бриге за здравље на нивоу ЈЛС остаје доношење и спровођење програма за очување и заштиту здравља од загађења животне средине, као и систематско испитивање исправности и квалитета животних намирница, воде за пиће и сличних фактора ризика који могу штетно да утичу на здравље. ЈЛС обезбеђују и средства за вршење оснивачких права над здравственим установама чији су оснивач (односно апотекама). Уколико обезбеде средства у буџету, општине и градови могу и додатно да улажу у здравствене установе у јавној својини на својој територији како би се повећала доступност и приступачност (изнад норматива и стандарда који су предвиђени за простор, опрему, кадрове, и др.). Јединица локалне самоуправе обезбеђује и рад мртвозорске службе.

Чачак је за здравство издвојио 10,3 милиона РСД 2020. године. Удео ових расхода у градском буџету је износио свега 0,3%. Удео расхода за ове намене је 2019. године био нешто виши (0,4%), што је и даље знатно испод просека издвајања за ове намене у јединицама локалне самоуправе у Србији (1,0%).

Капацитети здравствене заштите исказани преко броја лекара у примарној здравственој заштити на 1.000 становника у Чачку су испод просека Србија-југ, посебно у области здравствене заштите деце.

Табела 10. Број лекара у примарној здравственој заштити на 1.000 становника (у ‰), 2020.

	Чачак	Србија-југ
Здравствена заштита деце	1,2	1,7
Здравствена заштита жена	0,1	0,2
Здравствена заштита одраслог становништва	0,6	0,7
Стоматолошка заштита деце и омладине	0,8	0,7

Извор: ДевИнфо база, Републички завод за статистику.

Процент имунизације деце је висок, чак је и значајније изнад просека Србија-југ у случају вакцинације против малих богиња.

Табела 11. Имунизација, 2020.

	Чачак	Србија-југ
Процент деце која су вакцинисана против дифтерије, тетануса и великог кашља у првој години живота	93,6	92,4
Процент деце која су вакцинисана против малих богиња у првих 18 месеци живота	91,7	79,7

Извор: ДевИнфо база, Републички завод за статистику.

Бокс 7. ЦОР Индикатори доброг здравља за локално становништво

Међу индикаторима уз помоћ којих се прате циљеви одрживог развоја у сфери доброг здравља за локални ниво у ДевИнфо бази су доступни индикатори Стопа неонаталне смртности (3.2.2.), Инциденца туберкулозе на 100.000 становника (3.3.2) и Стопа смртности услед самоубиства на 100.000 становника (3.4.2).

Уместо ЦОР индикатора Стопа смртности деце испод 5 година старости (3.2.1) у ДевИнфо бази се прати стопа смртности одојчади, уместо индикатора Удео циљне популације обухваћене свим вакцинама из националног програма (3.6.1) расположив је податак о проценту деце која су вакцинисана против дифтерије, тетануса, као и о проценту деце која су вакцинисана против малих богиња у првих 18 месеци живота, а уместо индикатора Густина и дистрибуција здравствених радника на 10.000 становника (3.ц.1) расположиви су подаци о броју лекара у примарној здравственој заштити на 1.000 становника.

Неонатална и смртност одојчади у Чачку је испод **просека Србија-југ**, а 2020. године није забележен ни један смртни случај. Вредности ових индикатора од године до године варирају, а на нивоу десетогодишњег просека су знатно ниже су од просечних вредности

на подручју Србија-југ (Табела 12 и Графикон 4). На нивоу ЈЛС није одговарајуће да се овакви индикатори прате на годишњем нивоу (Бокс 8).

Стопа смртности услед самоубиства на 100.000 становника је 2020. године у Чачку виша него на подручју Србија-југ (Табела 12). Током времена ова стопа такође варира, а десетогодишњи просек (15,0) је испод вредности која је забележена у 2020. години (23,0), а приближно је на нивоу десетогодишњег просека Србија-југ (14,9).

Табела 12. Изабрани индикатори смртности, 2020 и просек 2010-2020 (‰)

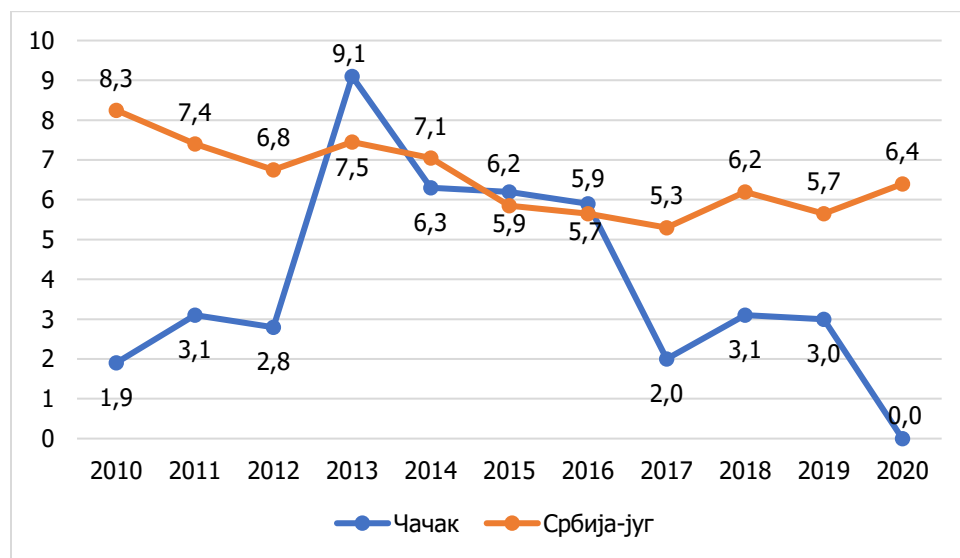
	Чачак	Србија-југ
Стопа неонаталне смртности, 2020. (‰)	0,0	4,9
Стопа неонаталне смртности, просек 2010-2020. (‰)	2,8	4,9
Стопа смртности одојчади, 2020. (‰)	0,0	6,4
Стопа смртности одојчади, просек 2010-2020. (‰)	3,9	6,5
Стопа смртности услед самоубиства на 100.000 становника, 2020.	23,0	13,1

Извор: ДевИнфо база, Републички завод за статистику.

Бокс 8. Недостатак анализе смртности деце у једној години на локалном нивоу

У условима када су апсолутни бројеви мали, а појаве ретке, дефинисање индикатора на годишњем нивоу може да буде завањајуће. У случају да једно одојче умре, ако је укупно 100 живорођених, стопа изражена у ‰ је 10. У претходној или наредној години, уколико не умре ни једно одојче стопа је нула. Вишегодишњи просек је свакако бољи индикатор.

Графикон 4: Стопа смртности одојчади, 2010-2020. (‰)

Извор: ДевИнфо база, Републички завод за статистику.

Према подацима 2020. године **инциденца туберкулозе** на 100.000 становника у Чачку је изузетно ниска (0) нижа од вредности просека Србија-југ (4,1). Разлика остаје и на нивоу десетогодишњег просека, с тим што су вредности индикатора знатно више на обе територијалне јединице, 11,6 и 13,7, респективно. Нагло смањење 2020. године се пре свега може приписати специфичним условима функционисања здравственог система у време пандемије изазване корона вирусом.